

Tidens tecken

Mikael Kurkiala och Patrik Hagman (red.)

Tidens tecken

SPECIAL: *Du stumma nya värld*

NUMMER 9 · 2023

Tidens tecken ges ut vid kyrkokansliet och erbjuder ett forum där samhällseliga och existentiella teman centrala för Svenska kyrkans verksamhet, vision och identitet belyses ur olika perspektiv. *Tidens tecken* vill värna och tillvarata en mångfald av röster och perspektiv. I varje nummer förhåller sig därför artikelförfattarna fritt till angivet tema och de uppfattningar de framför överensstämmer inte av nödvändighet med Svenska kyrkans.

© Författarna 2023

© Artos & Norma bokförlag 2023

GRAFISK FORM

Magnus Åkerlund

REDAKTÖR

Mikael Kurkiala och Patrik Hagman (medredaktör)

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Jonas Bromander | Jenny Ehnberg | Mikael Kurkiala | Andreas Sandberg | Karin Tillberg

TRYCK

Totem, Polen 2023

ISBN 978-91-7777-265-1

ISSN 2002-4304

Svenska kyrkan

Avdelningen för kyrkoliv

Kyrkokansliet, SE-751 70 Uppsala, Sweden

E-post: mikael.kurkiala@svenskakyrkan.se

Tel: +46 (0)18 16 94 32

Artos & Norma bokförlag

Stationsgatan 22, SE-931 29 Skellefteå, Sweden

Tel: +46 (0)76 77 935 03 | e-post: info@artos.se | www.artos.se

INNEHÅLL

PATRIK HAGMAN OCH MIKAEL KURKIALA

Öppning 7

ELEN TEIR

Vårt förakt för sårbarhet 11

EMMY STIERNBLAD

Att sörja det som inte hände 21

FANNY WILLMAN

Om det enskilda fallet 31

AUGUST HERMANSSON

Algoritmgenererad moral 41

LINA GRANBACKA

Pärlemormoln och känslor som förnuft 51

MELKER MILLTON

Den porösa människan och den stumma världen 63

HANNA SOLDAL

Än finns det en värld 75

Öppning

Vilken dystopi kommer egentligen närmare sanningen om vår tid? George Orwells *1984* eller Aldous Huxleys *Du sköna nya värld*? Kontroll genom övervakning eller genom förströelse? Man kan nog ge goda argument för båda två, men något viktigt saknas i de båda klassikerna som Terry Gilliam fångar in i dystopiparodin *Brazil* från 1985. I denna framtidsvision har staten i sin strävan att kontrollera medborgarna låtit byråkratin svälla ut till den grad att ingenting mera fungerar. Ett enkelt rörmokarjobb kräver så många blanketter att det är lättare att byta bostad (om det fanns någon att byta till). Och ett enkelt tryckfel i en blankett kan ödelägga ett helt liv. Alla arbetar som galningar (åtminstone när chefen tittar på) men ingenting blir egentligen gjort.

Gilliam ifrågasätter alltså den stora tilltro både Orwell och Huxley verkar ha till makthavarnas kompetens. I hans framtidsvision får man makt snarast genom att intrigera väl, inte genom att egentligen kunna något. Och under tiden faller allt sönder eftersom ingen

mer är kapabel till att ta ansvar för allt det som får ett samhälle att fungera.

Något som alla dessa dystopiker har gemensamt är dock att de föreställer sig framtiden som oerhört tråkig. Inte ens de drogrika festerna i Huxleys framtid kan i längden få någon att verkligen känna något. Texterna i den antologi du nu läser utgår från denna upplevelse: att vi håller på att skapa ett samhälle där det är allt svårare att bli berörd, att ge sig hän, att känna livet i sig.

Den tyske sociologen Hartmut Rosa, en av inspirationskällorna för dessa texter, beskriver det som att världen blir stum. Det blir som att försöka sjunga i ett rum utan akustik: tonerna faller till golvet, klangen saknas men varje orenhet hörs.

Stumhet är det som blir kvar i en värld där resonansen saknas. Resonans är Rosas term för motsatsen till alienation. När vi känner oss förbundna med varandra, med naturen, med det arbete vi utför, med samhället – då upplever vi resonans. När samtalet djupnar – just när man ska skiljas åt, och det plötsligt inte känns viktigt att komma hem i god

tid, är det resonans. När vi går in under kyrkvalven och känner att tillvaron återfår sina rätta proportioner, när ett musikstycke eller en målning plötsligt rör en till tårar, då är det resonans vi upplever. Och det är allt detta som gör livet värt att leva.

I sin omfattande studie av begreppet pekar han på hur resonansen uppstår i ett antal led: För det första är det något eller någon som anropar mig. Initiativet kommer utifrån. För det andra måste jag uppfatta detta anrop, och ge ett gensvar. Först då uppstår en kontakt. För det tredje måste denna upplevelse av resonans få göra något med mig, transformera mig.

Att dessa steg behövs innebär framför allt att resonansen är – igen med Rosas terminologi – oförfogbar. Jag kan inte kontrollera den. Det är också orsaken till att världen håller på att bli stum. Moderniteten är för Rosa ständig acceleration och vi kämpar allt hårdare för att kontrollera våra liv. Men ju mer av världen vi ”styr upp”, tämjer och kontrollerar, desto svårare blir det att hitta resonansen.

Texterna i denna antologi har skrivits av deltagarna på den första årskursen av Svenska kyrkans skribentskola. Syftet med skribentskolan är att på lång sikt stärka kunskapen om Svenska kyrkan i det offentliga, men också att bidra till en debatt som mer går på djupet än på klicks, mer söker förståelse

än konflikt. Skribentskolan vill hjälpa sina deltagare att skriva bättre, givetvis, men framför allt att tänka bättre. För att tänka väl behöver man ett gott sammanhang: människor som lyssnar med engagemang, som uppmuntrar och bjuder motstånd. Människor att skratta tillsammans med, att bry sig om, inspirera och utmana. Också detta är resonans, och vår förhoppning är att denna antologi ska kunna förmedla något av detta, trots de svåra frågor som behandlas i essäerna.

Rosas analys pekar på en oroväckande utveckling där resonansen ersätts av stumhet. Denna diffusa men påtagliga stumhet är det tema som förenar kapitlen i denna antologi.

Pandemin som vi har genomlidit, men inte alls tillräckligt processat, verkar ha förändrat arbetskulturen och allt fler kontorsarbetare sitter hemma. **Emmy Stiernblad** diskuterar vad som går förlorat och uppmanar sin generation att aktivt sörja den förlorade tid då allt det som hör till åren man blir vuxen ställdes in. Det halvtomma kontorslandskapet blir en bild för längtan efter gemenskap efter pandemistudier-
nas påtvingade isolation.

Även **Fanny Willman** tar avstamp i pandemin, som för henne blir en förtätning av den mera allmänna tendensen i vår tid att rationalisera bort det oväntade och slumpartade. Denna strävan gör inte bara våra liv tråkiga, utan innebär också ett hot mot demokratin. Utan

oförutsedda möten, spontana samtal och oväntade infall kan demokratin inte utvecklas. I väntan på en ”serendipitetens arkitektur” söker hon sig till den kristna gudstjänsten som en plats som öppnar blicken för det oväntade.

Ellen Teir visar i sin text hur stumhet obönhörligen följer i spåren av ett hårdnande samhälls- och samtalsklimat. I sin granskning av mottagandet av tv-serien *Tre pappor* blottlägger hon det hån och förakt som mötte de unga fäder som på nyandliga vägar, och med den högst verkliga risken att framstå som dumma, vågade söka gemenskap och möta behov som många av oss andra snarare trycker undan. Hur blev det normala utgångsläget att misstro människors vilja att öppna sig för ett möte?

Sociala medier är det första mediet man inte kan lära sig förstå genom att konsumera det, konstaterar **August Hermansson**, och visar hur internet och sociala medier kanske i högre grad formar vår moral än vår kunskap. En avgörande faktor här är att internet ökar hastigheten på vår kontakt med verkligheten så att en rad för samhället önskade effekter blir resultatet. Algoritmerna är snabbare än vår eftertanke och verkar gynna just sådant som inte är genomreflekterat.

Vad får oss att stänga av vår förmåga att uppleva skönhet och att känna starka känslor? **Lina Granbacka** pekar på västerlandets rationalistiska tradition, som konsekvent värderat förnuft högre

än känslor och hanterat dem som ett motsatspar. Men även känslor är en källa till kunskap, och när vi undertrycker dem blir vår värld mindre och gråare. Med hjälp av filosofen Jonna Bornemarks begrepp *paktivitet* pekar hon på att resonansens förutsättningar också handlar om en förmåga vi kan välja att öva upp.

Alienation och avförtrollning brukar förknippas med moderniteten, men **Melker Millton** antyder att rötterna till den stumma världen kanske går djupare än så. Han går tillbaka till århundradena före vår tideräknings början och visar på likheter och skillnader mellan antika tankeströmningar och det allt starkare intresset i nutiden för transhumanism. Genom en undersökning av historiska skiften i metafysisk grundsyn belyser han människans evighetslängtan – och vilket pris vi är beredda att betala för att förverkliga den.

Vad händer om världen tystnar och stumheten breder ut sig? Att arter nu dör ut i en aldrig tidigare skådad takt medan monokulturerna breder ut sig är utgångspunkten för **Hanna Soldals** bidrag. Hur är det möjligt att vi ser detta hända utan att reagera mer kraftfullt? Handlar det om hur vi förstår oss själva i förhållande till naturen? Är vi så fångna i en ekonomisk rationalitet att förändring inte verkar vara vare sig tänkbart eller mödan värt?

Samtliga bilder i denna upplaga av

Tidens tecken är AI-genererade. Det kändes som ett självklart val: dels för att dokumentera den första entusiasmen för AI-genererat ”content” i de breda folklagren som inföll under arbetet med denna textsamling, dels för att det trots den säregna skönhet som finns i dessa bilder också finns en påtaglig stumhet där. Bilderna är genererade i Midjourney och vi har strävat efter att låta diverse ”artefakter” (AI-genererade märkligheter) vara kvar, för att påminna framtiden om hur dessa tidiga bild-generatorer fungerade.

Det är vår förhoppning att texterna i detta specialnummer av Tidens tecken inte bara ska hjälpa oss se vart vår kultur är på väg och förstå vad som driver på utvecklingen, utan även bli ett exempel på det resonansliknande samtal som kan bli villkoret för vår överlevnad som civilisation. Arbetet med denna första årgång av Svenska kyrkans skribentskola har sannerligen varit ett sådant resonanssammanhang. Vi hoppas att läsaren får känna av något av det!

Patrik Hagman och Mikael Kurkiala
Redaktörer

Patrik Hagman (f. 1976) är docent i politisk teologi och författare. Hans senaste bok är *Skapad skapare: essäer om att vara människa*. Patrik leder Svenska kyrkans skribentskola och är medredaktör till detta nummer.